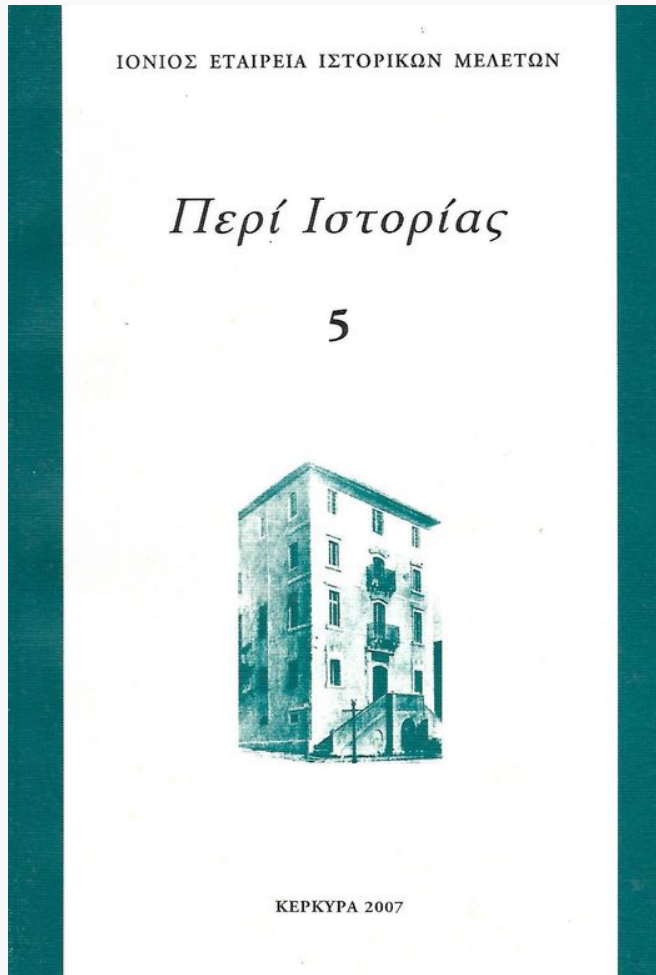

Peri Istorias

Vol 5 (2007)

Πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις του αθλητισμού στη ρωμαϊκή Ανατολή κατά την αυτοκρατορική περίοδο. Τα τεκμήρια της Εφέσου

Μάρκος Μάρκος Ρενιέρης

doi: [10.12681/p.i.24859](https://doi.org/10.12681/p.i.24859)

To cite this article:

Μάρκος Ρενιέρης Μ. (2020). Πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις του αθλητισμού στη ρωμαϊκή Ανατολή κατά την αυτοκρατορική περίοδο. Τα τεκμήρια της Εφέσου. *Peri Istorias*, 5, 180–186. <https://doi.org/10.12681/p.i.24859>

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΣΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΝΑΤΟΛΗ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ.
ΤΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΦΕΣΟΥ

Μάρκος Ρενιέρης

Κατά την ύστερη ελληνιστική περίοδο, όταν η Ρώμη εμφανίστηκε δυναμικά στο πολιτικό προσκήνιο του ελληνικού κόσμου, προσπάθησε να διεισδύσει σε αυτόν με μία πολιτική προπαγάνδα δημοκρατικού τύπου: διακήρυτε ότι θα απέδιδε στις πόλεις την ελευθερία τους από τις καταπιεστικές (ελληνιστικές) μοναρχίες. Η Ρωμαϊκή Δημοκρατία, σταδιακά από τον 2ο π.Χ. αιώνα, κατάφερε να εδραιωθεί στην Ελλάδα και την Μ. Ασία, πραγματοποιώντας συγκεκριμένες κοινωνικές συμμαχίες: οι αριστοκρατίες των πόλεων, κατά πλειοψηφία, “ἔτειναν εὐήκοον ὄς” στην πρόσκληση της ρωμαϊκής πολιτικής. Η συμμαχία αυτού του είδους υπήρξε αμοιβαίως επωφελής: η Ρώμη υποστήριζε τους αριστοκρατικούς στις τοπικές τους επιδιώξεις και εκείνοι, προκειμένου να διασφαλίσουν την εξουσία τους, ευθυγραμμίζονταν με την ρωμαϊκή πολιτική στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή.

Το ιδεολόγημα όμως της απελευθέρωσης Ρώμης έπρεπε να γίνει αποδεκτό και από τον δήμο των πόλεων προκειμένου να εξαλειφθούν, ή έστω να ελαχιστοποιηθούν, οι αντιδράσεις έναντι της ρωμαϊκής πολιτικής. Ένας αποτελεσματικός τρόπος πολιτικής προπαγάνδας, για να χρησιμοποιήσω σύγχρονη ορολογία, υπήρξε, στην αρχαιότητα, η διοργάνωση θρησκευτικών τελετών, οι οποίες είχαν ευρεία απήχηση.

Δημιουργήθηκαν λοιπόν νέες θεότητες, κατεξοχήν πολιτικές: πρώτα εμφανίστηκε η “θεὰ Ῥώμη” (Dea Roma) και αργότερα, από τα μέσα του 1ου π.Χ. αιώνα, εμφανίστηκε η λατρεία των αποθεωμένων ηγεμόνων (Divi). Οι τιμές που απευθύνονταν σε αυτές τις θεότητες ήταν όμοιες με εκείνες των

παραδοσιακών θεών· ανέγερση ναών, τακτική εκλογή ιερατείου, οργάνωση τελετών και εορτών και διεξαγωγή αθλητικών αγώνων προς τιμήν τους. Έτσι παράλληλα με την λατρεία της θεᾶς Ῥώμης εγκαινιάστηκαν και οι εορτασμοί προς τιμήν της· ονομάστηκαν “Ῥωμαῖα” και περιλάμβαναν αθλητικούς και μουσικούς αγώνες. Όταν αργότερα υιοθετήθηκε η λατρεία των αποθεωμένων αυτοκρατόρων, η ονομασία των εορτών μετατράπηκε σε “Ῥωμαῖα Σεβαστὰ”.

Η περιοδικότητα των αγώνων αυτών αποτέλεσε θέμα συζητήσεων και διαφωνιών μεταξύ των νεότερων ιστορικών, άλλοι εκ των οποίων υποστηρίζουν ότι οι αγώνες διεξάγονταν ανά τετραετία, άλλοι δε ότι διεξάγονταν σε ετήσια βάση. Φαίνεται ότι τα “Ῥωμαῖα Σεβαστὰ” ξεκίνησαν ως “πεντητηρικοί ἀγώνες” αλλά με την εμφάνιση και την καθιέρωση του θεσμού της αυτοκρατορικής λατρείας έδωσαν την θέση τους στους αγώνες που διεξάγονταν στα πλαίσια αυτού του θεσμού, ενώ τα ίδια διατηρήθηκαν ως τοπική λατρεία α συνοδευόμενη από ετήσιους γυμνικούς και μουσικούς αγώνες.

Τα παραπάνω αποτελούν ένα γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινήθηκαν οι νέοι εορτασμοί και οι αγώνες που τους συνόδευαν. Ειδικότερα στην Έφεσο, από όπου αντλούμε και τα τεκμήριά μας, τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν με πολύ διαφορετικό τρόπο. Η πόλη διέθετε έναν ναό προς τιμήν της “θεᾶς Ῥώμης” και δύο ναούς προς τιμήν του Αυγούστου· και οι τρεις ναοί είχαν αποκλειστικά τοπικό χαρακτήρα. Αντιθέτως η Πέργαμος και η Σμύρνη, πόλεις ανταγωνιστικές της Εφέσου, είχαν κτίσει ναούς προς τιμήν του Αυγούστου, στις οποίες είχε παραχωρηθεί το δικαίωμα της επαρχιακής αυτοκρατορικής λατρείας. Αυτό ήταν ένα μειονέκτημα της Εφέσου σε σχέση με τις άλλες δύο ανταγωνίστριές της πόλεις και για αυτό προσπάθησε να καλύψει αυτήν την υστέρηση ενοποιώντας τους εορτασμούς προς τιμήν των δύο θεοτήτων: έτσι οι εορτές και οι αγώνες που τις συνόδευαν γινότουσαν ταυτόχρονα για να τιμήσουν τόσο την θεά Ῥώμη όσο και τον Αύγουστο. Οι Εφέσιοι θέλησαν με τον τρόπο αυτόν να δώσουν μεγαλύτερη λάμψη στους συγκεκριμένους εορτασμούς, οι οποίοι όμως δεν φαίνεται να ξεπέρασαν ποτέ την τοπική τους σημασία. Από την στιγμή μάλιστα που απονεμήθηκε στην Έφεσο η πρώτη αυτοκρατορική νεωκορία, οριστικοποιήθηκε ο τοπικός χαρακτήρας αυτών των εορτών.

Οι πρώτοι αγώνες στην Έφεσο που συνδέονται με την αυτοκρατορική λατρεία είναι οι Ολυμπιακοί αγώνες της πόλης· η καθιέρωση αγώνων με αυτήν την ονομασία δεν ήταν ασφαλώς μια τυχαία επιλογή αλλά είχε άμεση σχέση με τον ίδιο τον Δομιτιανό και δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί μια απλή πράξη κολακείας των Εφεσίων προς το πρόσωπο του αυτο-

κράτορα· είναι γνωστό, από μία ποικιλία πηγών, ότι ο συγκεκριμένος ηγεμόνας είχε την τάση να συνδέει το πρόσωπό του με τον Δία. Σημαντικό ρόλο στην απόφαση αυτή των Εφεσίων έπαιξαν ασφαλώς οι πολύ εύγλωττες και χαρακτηριστικές δραστηριότητες του Δομιτιανού στην Ρώμη, ο οποίος είχε προχωρήσει στην ίδρυση ναού προς τιμήν του Διός Προστάτη στον Καπιτωλίνο λόφο και αγώνων προς τιμήν του Διός Καπιτωλίνου, περίπου την ίδια εποχή που αποδίδεται το προνόμιο της νεωκορίας στην Έφεσο. Η ίδρυση λοιπόν Ολυμπιακών αγώνων στην Έφεσο, συνδεδεμένων με την πρώτη νεωκορία που απονεμήθηκε στην πόλη από τον Δομιτιανό, είχε να κάνει με την εικόνα που ο ίδιος ο αυτοκράτορας ήθελε να καλλιεργήσει για τον εαυτό του προς τους υπηκόους του.

Το ακριβές έτος έναρξης αυτών των αγώνων δεν είναι γνωστό· το πλέον πιθανό είναι να εγκαινιάστηκαν τον Σεπτέμβριο του 84μ.Χ ή του 85μ.Χ. Οι Ολυμπιακοί αγώνες της Εφέσου, όπως και οι αντίστοιχοι της Ηλείας, ήταν αγώνες πεντετηρικοί, δηλ. διεξάγονταν ανά τετραετία. Ο κύκλος της *πεντετηρίδος* είναι σχεδόν βέβαιο ότι ήταν διαφορετικός από εκείνον της Ήλιδος. Ρυθμίστηκε δε έτσι για να αποφευχθούν πρακτικής φύσεως προβλήματα που είχαν να κάνουν με την συμμετοχή αθλητών στους αγώνες. Οι αθλητές δηλαδή που θα ήθελαν να συμμετάσχουν σε τέτοιους αγώνες θα βρίσκονταν προ διλήμματος, εφόσον θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη η κούρασή τους, λόγω των μακρινών μετακινήσεών τους αλλά και τα έξοδα, τα οποία θα έπρεπε να καταβληθούν από τις πόλεις για την πραγματοποίηση δύο ή και τριών αθλητικών αποστολών μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Αν μάλιστα αναλογισθούμε ότι στον ελληνικό κόσμο, δηλ. την κυρίως Ελλάδα και την Μ. Ασία, υπήρχαν αρκετοί πεντετηρικοί αγώνες, θα έπρεπε ο χρονικός τους κύκλος να σχεδιασθεί κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μη συμπίπτει στο ίδιο έτος η διεξαγωγή μεγάλων αγώνων σε κοντινές πόλεις.

Για την διάρκειά τους δεν έχουμε επαρκή στοιχεία, μπορούμε όμως να κάνουμε κάποιες σοβαρές εικασίες. Υπάρχει η υπόθεση ότι οι αγώνες ήταν πενθήμεροι· έχουμε όμως κάποια δεδομένα που μας επιτρέπουν διαφορετική εκτίμηση και που ενδεχομένως ανεβάζουν την διάρκεια των αγώνων στις τρεις περίπου εβδομάδες. Ο μήνας διεξαγωγής τους φαίνεται να είναι ο Σεπτέμβριος οπότε εορταζόταν και η *dies imperii*, η ημέρα δηλαδή που ανέλαβε την εξουσία ο Δομιτιανός.

Ένα ερώτημα που τέθηκε από σύγχρονους ερευνητές αφορούσε την τύχη των Ολυμπιακών αγώνων της Εφέσου μετά την *damnatio memoriae* του Δομιτιανού. Έχει επισημανθεί ότι οι διασωθείσες αγωνιστικές επιγραφές της πόλεως παρουσιάζουν ένα χρονολογικό κενό: δεν υπάρχουν αναφορές στους

συγκεκριμένους αγώνες στο χρονικό διάστημα από το 90μ.Χ. έως το 130μ.Χ. περίπου. Επί πλέον στην διασωθείσα δωρεά του *Γαϊου Ουήδιου Σαλονταρίου* (*G. Vibius Salutaris*), η οποία χρονολογείται από τις αρχές του 2ου μ.Χ. αιώνα και στην οποία κατονομάζονται οι εφέσιες εορτές και αγώνες, δεν γίνεται λόγος για τους Ολυμπιακούς αγώνες της πόλης. Το κενό αυτό, σύμφωνα με την βεβαιότητα που εκφράσθηκε, οφείλεται στο γεγονός της διακοπής των αγώνων μετά τον θάνατο του Δομιτιανού και την καταδίκη της μνήμης του που επέβαλε η ρωμαϊκή Σύγκλητος. Σύμφωνα πάντα με το ίδιο σκεπτικό η διεξαγωγή των Ολυμπιακών αγώνων της Εφέσου επαναλήφθηκε μετά παρέλευση 40 περίπου ετών, όταν επισκέφθηκε την πόλη ο Αδριανός, κατά την δεύτερη περιοδεία του στην Ανατολή. Ο Έφesiών δήμος λοιπόν ζήτησε από τον αυτοκράτορα όχι μόνο να του δοθεί το προνόμιο της δεύτερης νεωκορίας αλλά και να επαναληφθούν οι Ολυμπιακοί αγώνες της πόλης, που σχετιζόνταν άμεσα με την αυτοκρατορική λατρεία.

Η παραπάνω άποψη έχει μια πολύ λογική βάση και συνεπικουρείται από την προαναφερθείσα έλλειψη αγωνιστικών ολυμπιακών επιγραφών κατά την συγκεκριμένη περίοδο. Παρόλα αυτά όμως υπάρχουν βάσιμες επιφυλάξεις και αντιρρήσεις η σπουδαιότερη των οποίων είναι η εξής:

Υπάρχει ένα Διάταγμα (*Edictum*) του Νέρβα, το οποίο διασώζει ο Πλίνιος ο Νεότερος. Σύμφωνα με αυτό επικυρώνονται όλες οι Πράξεις (*Acta*) και οι Εύεργεσίες (*Beneficia*) των προηγούμενων αυτοκρατόρων, του Δομιτιανού βεβαίως περιλαμβανομένου. Ο Νέρβας στο διάταγμά του κάνει σαφές ότι δεν επιθυμεί να ανακαλέσει οποιαδήποτε δημόσια ή ιδιωτική ευεργεσία είχε απονεμηθεί από όλους τους προηγούμενους αυτοκράτορες. Σε επιστολή του μάλιστα προς τον Τύλλιο Ίουστο (*Tullius Justus*) σε ό,τι αφορά τα διατάγματα του Δομιτιανού, είναι κατηγορηματικός: τα διατάγματά του και οι επιστολές του, που περιέχουν οδηγίες προς τους αξιωματούχους του κράτους, δέον να παραμείνουν εν ισχύει. Ακολουθώντας συνεπώς το γράμμα και το πνεύμα του Διατάγματος δεν ετίθετο καν ζήτημα κατάργησης των Ολυμπιακών αγώνων της Εφέσου, αφού μάλιστα δεν καταργήθηκε ούτε το δικαίωμα της αυτοκρατορικής νεωκορίας, παρεπόμενο της οποίας ήταν οι αγώνες.

Θεωρούμε λοιπόν ότι οι συγκεκριμένοι αγώνες δεν καταργήθηκαν με την πτώση του Δομιτιανού αλλά εξακολούθησαν να τελούνται κανονικώς και τα επόμενα έτη, έως ότου, με την ευκαιρία της δεύτερης επίσκεψης του Αδριανού στην πόλη, ανανεώθηκαν θεαματικά. Οφείλουμε όμως να επισημάνουμε ότι με τα μέχρι στιγμής δεδομένα είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί από ακλόνητα και αναμφισβήτητα τεκμήρια η μία ή η άλλη άποψη. Το χρονολογικό

κενό που αφήνουν οι επιγραφές δεν μπορεί να παραγνωρισθεί αλλά και το *Ἔδικτον* του Νέρβα δεν αφήνει αμφιβολίες.

Οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες της Εφέσου ήταν μόνο γυμνικοί αγώνες. Με την απονομή όμως του δικαιώματος της δεύτερης αυτοκρατορικής νεωκορίας και την επίσκεψη του Αδριανού στην πόλη ανανεώθηκαν και οι αγώνες. Η ανανεωμένη μορφή των αγώνων περιελάμβανε πλέον και μουσικούς αγώνες, παράλληλα όμως με αυτούς διεξάγονταν και αγώνες μονομάχων.

Αυτοί οι τελευταίοι ήταν συνδεδεμένοι με την αυτοκρατορική λατρεία αλλά, τουλάχιστον στην ελληνική Ανατολή, δεν αποτελούσαν μέρος των επίσημων εορτασμών προς τιμήν του αυτοκράτορα. Οι πληροφορίες που έχουμε για αυτό το είδος ψυχαγωγίας στην Έφεσο είναι περιορισμένες· το ελάχιστο επιγραφικό υλικό που υπάρχει μάς επιτρέπει να υποθέσουμε, σε σημείο βεβαιότητας, ότι τα εν λόγω θεάματα δεν υπήρξαν ποτέ δημοφιλή μεταξύ των (Ελλήνων) κατοίκων της πόλεως. Φαίνεται όμως ότι και γενικώς ο ελληνικός κόσμος στο σύνολό του δεν αποδέχθηκε αυτόν τον ψυχαγωγικό θεσμό· οι λόγοι ποικίλλουν.

Ένας πρώτος λόγος είναι η ίδια η φύση του θεάματος· η μεγάλη ωμότητά του βρισκόταν έξω από την νοοτροπία και την πολιτιστική παράδοση των Ελλήνων αλλά και της Ανατολής γενικότερα. Οι Έλληνες συγγραφείς της εποχής εκφράζουν την αποδοκιμασία τους και τον αποτροπιασμό τους για αυτόν τον θεσμό ψυχαγωγίας χαρακτηρίζοντας το θέαμα *θηριώδες, ώμο και άνοσιο*. Ας σημειωθεί δε ότι οι Έλληνες είχαν θεομοθετήσει στους ιερούς αγώνες τους σκληρά αγωνίσματα, όπως ήταν η πυγμή και το παγκράτιον, που και εκείνα είχαν επικριθεί· η σκληρότητα όμως των αγώνων μονομαχίας φαίνεται ότι ξεπερνούσε τα όρια της ανοχής τους.

Ένα δεύτερο στοιχείο που συνηγορεί υπέρ της προηγούμενης άποψης είναι και η χρονική στιγμή κατά την οποία εμφανίζονται τα θεάματα αυτά. Η πόλη της Εφέσου, αν και βρέθηκε υπό την ρωμαϊκή κυριαρχία από το τελευταίο τρίτο του 2ου π.Χ. αιώνα, εν τούτοις δεν συμπεριέλαβε στα θεάματά της αγώνες μονομάχων παρά μόνο μετά την παρέλευση δυόμισι αιώνων· τεκμηριωμένα οι αγώνες αυτοί εισήχθησαν στην πόλη μετά την απονομή της δεύτερης αυτοκρατορικής νεωκορίας κατά τον 2ο μ.Χ αιώνα. Ένα τρίτο στοιχείο, επικουρικό της άποψης που θέλει το θέαμα να παρακολουθείται κυρίως από κατοίκους ρωμαϊκής και ευρύτερα ιταλικής καταγωγής, αφορά αφενός μεν την χρηματοδότηση και την συντήρηση των μονομάχων, αφετέρου την αντιμετώπισή τους από τις αρχές της πόλης. Ξεκινώντας από το δεύτερο παρατηρούμε ότι επισήμως η πόλη της Εφέσου δεν συμπεριέλαβε στους Ολυμπιακούς αγώνες της κανένα αγώνισμα μονομάχων παρά μόνο γυμνικούς και

μουσικούς αγώνες· συνεπώς το άστυ δεν αναλάμβανε την οργάνωση μονομαχικών θεαμάτων. Από την άλλη πλευρά οι “patrones” των μονομάχων ήταν πλούσιοι ιδιώτες που με δική τους πρωτοβουλία χρηματοδοτούσαν τόσο την συντήρηση των ομάδων των μονομάχων, όσο και τα θέαματα που αυτοί προσέφεραν.

Επρόκειτο συνεπώς για μία καθαρά ιδιωτική πρωτοβουλία εκ μέρους ευπόρων πολιτών, οι οποίοι ήθελαν να προσφέρουν ένα πρόσθετο θέαμα στους συμπατριώτες τους. Ας επισημάνουμε στο σημείο αυτό ότι όλοι οι χρηματοδότες των μονομαχικών αγώνων, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των επιγραφών, έφεραν ονόματα Ρωμαίων πολιτών και μόνο· κάποιοι από αυτούς είχαν στην ιδιοκτησία τους και δικές τους ομάδες μονομάχων. Στην λατινική Δύση οι μονομαχικοί αγώνες διεξάγονταν στα αμφιθέατρα· η ανυπαρξία τέτοιων οικοδομημάτων σε μεγάλα αστικά κέντρα, από την άλλη μεριά, συνηγορεί υπέρ του περιορισμένου χαρακτήρα των εν λόγω θεαμάτων. Σε τέτοιες περιπτώσεις επραγματοποιείτο ελαφρά αρχιτεκτονική διαρρύθμιση της σφενδόνης του σταδίου, ώστε να δημιουργηθεί ο αναγκαίος (ημικυκλικός) χώρος όπου θα αγωνίζονται οι μονομάχοι· έτσι κατασκευαζόταν μία αρένα σε σμίκρυνση. Τέτοια ακριβώς διαρρύθμιση είχε υποστεί και το στάδιο της Εφέσου επειδή η πόλη στερείτο αμφιθέατρου στο οποίο κατά κανόνα διεξάγονταν οι σχετικοί αγώνες.

Η χρονική διάρκεια αυτών των αγώνων ποίκιλλε: διαρκούσαν τουλάχιστον 2 ημέρες αλλά η συνηθισμένη τους διάρκεια ήταν 5 ημέρες. Αξιοσημείωτη εξαίρεση αποτέλεσε ένα θέαμα διάρκειας 13 ημερών, στην εποχή της βασιλείας του Κόμμοδου, το οποίο όμως περιελάμβανε και θηριομαχίες. Οι αγώνες των μονομάχων δίνονταν ανά ζεύγη και όχι ανά ομάδες.

Όσον αφορά το κοινό των αγώνων με μονομάχους αντιλαμβανόμαστε από τα παραπάνω ότι ως επί το πλείστον ήταν ρωμαιο-ιταλικής καταγωγής. Βεβαίως δεν θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε εκ του ασφαλούς ότι ήταν η μοναδική εθνοτική ομάδα που παρακολουθούσε το συγκεκριμένο θέαμα, άλλωστε είναι αδύνατον να επιβεβαιωθεί η σύνθεση του κοινού από εθνολογικής απόψεως. Είναι πολύ πιθανό μη καλλιεργημένα τμήματα του πληθυσμού να συμμετείχαν σε αυτό το είδος ψυχαγωγίας ανεξαρτήτως της εθνοτικής καταγωγής τους. Θεωρούμε όμως, στο σημείο αυτό, ότι στην επιλογή της ψυχαγωγίας παίζει σημαντικό ρόλο και η πολιτιστική παράδοση της κάθε εθνότητας, η οποία, αν έχει διαμορφώσει ήδη έναν μακροχρόνιο πολιτισμό συνδεδεμένο με θρησκευτικές αξίες, δύσκολα υιοθετεί καινούργια πολιτιστικά στοιχεία, όταν μάλιστα αυτά είναι ξένα και αντίκεινται προς την παράδοσή της και την νοοτροπία της.

Σύμφωνα με την παραπάνω θέση μπορούν να ερμηνευθούν αφενός μεν η σαφής και έντονη αποδοκιμασία των καλλιεργημένων Ελλήνων με την απροθυμία σε μεγάλο βαθμό του ελληνικού στοιχείου να συμμετάσχει σε αυτά τα θεάματα και αφετέρου η υιοθέτηση των ίδιων θεαμάτων από καλλιεργημένους Ρωμαίους, επειδή αυτά ακριβώς αποτελούσαν μέρος της δικής τους πολιτιστικής παράδοσης.

Διαπιστώνουμε λοιπόν από τα παραπάνω ότι οι πόλεις της Μ. Ασίας κατά την ύστερη ελληνιστική περίοδο είχαν δημιουργήσει πολιτικής φύσεως θεότητες με σκοπό να επιδείξουν την πολιτική ευθυγράμμισή τους με το ρωμαϊκό κράτος μέσω της διοργάνωσης εορτών και αγώνων προς τιμήν της Ρώμης. Η μετάβαση της τελευταίας από την *Res Publica* στο καθεστώς του *Principatus* και με δεδομένη την ενσωμάτωση των περιοχών αυτών στο κράτος διαφοροποίησε εν μέρει αυτήν την πρακτική αφού δεν ετίθετο πλέον θέμα πολιτικής ευθυγράμμισης αλλά πολιτικής νομιμοφροσύνης προς το πρόσωπο του ηγεμόνα. Η πρώτη φάση αφορά κυρίως τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα που ήταν οι εμπνευστές αυτής της, με θρησκευτικό προσωπείο, πολιτικής πρακτικής, η οποία διασφάλιζε την δική τους πολιτική κυριαρχία αλλά και την κυριαρχία της Ρώμης. Στην περίοδο της αυτοκρατορίας η συγκεκριμένη πρακτική έχει μεν ως όχημα τα ίδια κοινωνικά στρώματα αλλά είναι πλέον εμφανής και η συναίνεση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων.